

YEREL YÖNETİM METİNLERİ III

Mehmet SEYİTDANLIOĞLU

TUNA VİLÂYETİ NİZÂMNÂMESİ

Osmanlı İmparatorluğu 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilân edilmesiyle her alanda olduğu gibi merkez ve taşra yönetiminde de yeni ve merkezî bir yapı kurmağa çalışmıştır^[1]. Tanzimat Fermanı ile yeni bir yönetim anlayışı getirilmeye çalışılmış, gerek müslüman ve gerekse gayrimüslim tebaanın eşit olarak can, mal ve ırz emniyetinin devlet garantisinde olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte fermanda öngörülen bu prensiplerin zamanla yetersiz kaldığı görülmüştür. Öte yandan, Rusya'nın baskısı sonucu 1854'de Avrupalı devletlerin desteğiyle girilen Kırım Savaşı sonunda Rusya tehlikesi giderilmiş ve Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa devletleri camiasına kabul edilmiştir^[2]. 1856 yılında yapılan Paris Konferansı ile bu durum belgelenmiştir. Ancak, bu antlaşmayla Avrupalı devletler Tanzimat Fermanı'nın hükümlerinin genişletilerek yürütülmesi isteklerini de Bâb-ı Âlî'ye kabul ettirmişlerdi. İşte bu nedenle Osmanlı hükümeti 25 Şubat 1856'da Islahat Fermanı'nı ilân etmiştir.^[3] Ferman başlıca şu hükümleri kapsamaktaydı. a) Tebaanın can, mal ve ırz güvenliği, b) kanun önünde eşitlik, c) vergi eşitliğinin sağlanması, d) mahkemelerde şahitlikte gayrimüslimlere eşitlik tanınması, e) karma mahkemelerin kurulması. Fermanda ayrıca gayrimüslim tebaanın gerek merkezî yönetimde (Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye ve Bâb-ı Âlî organları) ve gerekse vilâyet ve taşra idâre meclislerinde üye bulundurabilmeleri öngörülmüştür.

Böylelikle, Islahat Fermanı ile idare daha geniş katılımcı bir yapıya kavuşturulmak isteniyordu. Fakat, Avrupa devletleri de "hasta adam" olarak gördükleri Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gayrimüslim tebaanın hamliliğini üstlenerek, onlar lehine yeni hak ve imtiyazlar elde ediyorlardı. Böylece, İmparatorluğun iç ve dış politikasına müdaale etme hakkını kendilerinde bulmuşlardı.^[4]

Öte yandan, Islahat Fermanı ile bir kere daha ilân edilen eşitlik prensibi, genel olarak tebaa arasında hoşnutsuzluk yaratmıştı. Müslüman tebaa bu fermanın getirdiği eşiklikten hoşlanmamıştı. Gayrimüslim tebaa da benzer bir memnuniyetsizlik içerisindeydi. Fermanla getirilen askerlik yükümlülüğünü hiç bir şekilde benimsememişlerdi. Ayrıca Rum tebaa da hristiyan azınlıklar arasında yüzyıllardır sürmekte olan üstün konumlarının ve çıkarlarının bu eşitlikle sarsıldığını görmüşler ve memnun olmamışlardı. Bunun yanı sıra, Rusya'nın Ortodoks hristiyanlar, Fransa'nın Katolikler arasında yaptığı kışkırtmalar da İmparatorluk için ayrı bir sorun teşkil ediyordu. Islahat Fermanı'nın ilânını izleyen yıllarda özellikle Balkanlarda (Bosna-Hersek, Sırbistan, Niş) ve Suriye, Lübnan (1861) gibi bölgelerde ayaklanmalar ve hoşnutsuzluklar başgöstermeğe

başlamıştı. Rumeli bölgesinde isyanlar giderek yaygınlaşıyordu. Rusya burada Slav asıllıları kışkırtıyor, ayrılıkçı hareketleri destekliyor, bunların Bâb-ı Âlî karşısında hamiliğini yapıyordu.Öte yandan, müslümanlar da Bosna-Hersek, Suriye ve Lübnan da ayaklanmışlardı. Niş'te çıkan karışıklıklar Avrupa devletlerinin müdahalelerine yol açmıştı. Sadrazam Kıbrıslı Mehmed Paşa, Rumeli vilâyetlerini denetlemek üzere 1860 yılında Varna'ya gitmişti ancak, bu sırada Dürzîler ile Marunîler arasında anlaşmazlıklar ve çatıymalar meydana gelmişti. Olaylar Avrupa devletlerinin de müdahalesiyle bir iç sorun olmaktan çıkarak, uluslararası bir boyut kazanmıştı. İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya ve Osmanlı hükümetinin katılımlarıyla oluşturulan bir komisyon 9 Haziran 1861 tarihli *Lübnan Nizâmnâmesi'* ni hazırladı. Gerçekte, bu nizâmnâme Lübnan'a neredeyse bağımsızlık statüsü (otonomi) tahıyan bir yapıdaydı. Hristiyanlar arasından seçilecek olan mutasarrıf, Suriye ve Beyrut'daki Osmanlı valilerinden bağımsız davranabilecekti. Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılığı yıllık bir vergi ödemekle sınırlanıyordu. Aslında bu düzenleme, Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'nu parçalama yolunda görmek istedikleri yeni düzene bir örnek oluşturmaktaydı ve onların baskılarıyla ortaya çıkmıştı^[5].

Orta-Doğu'da bunlar olurken, Rumeli vilâyetlerinde de meydana gelen olayların önlenememesi Osmanlı Devlet adamlarını, ülke yönetiminde yeni düzenlemeler yapma zorunda bırakmaktaydı.Yeni idarî düzenleme, Avrupalı güçlerin Lübnan'da ortaya çıkan ve Osmanlı İmparatorluğu için olumsuz olacak bu örneğin yaygınlaşmasını önlemek amacını taşıyordu. Bir bakıma, inisiyatifi ele almak suretiyle ve kendi iradesiyle bu ıslahatı yaparak, olumsuz gidişi frenlemek amacını güdüyordu. Tanzimat'dan beri uygulanmata olan merkezî bir yönetim kurma yolunda atılmış bir adımdı. Âlî ve Fuad Paşalar 1863 yılında bu yeni düzenleme için hazırlıklara başlamışlardı.İşte yeni vilâyet nizâmnâmesi düzeni bu iç ve dış siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmelerin ortaya çıkardığı soruların çözülebilmesi amacıyla hazırlanmış bir ıslahat belgesidir.^[6]

Nizâmnâme hazırlanmadan önce, Rumelideki eyaletlere müfettişler gönderilmişti. Meclis-i Vâlâ'da yapılan hazırlıklar sonucunda 7 Kasım 1864 (7 Cemaziyelahir 1281) tarihinde önceden hazırlanmış olan vilâyet Nizâmnâmesi'nde yapılan küçük değişikliklerle ***Tuna Vilâyeti Nizâmnâmesi*** , devletin resmi gazetesi Takvim-i Vekayi'de yayınlanarak yürürlüğe konuldu.^[7]

Yeni nizâmnâme ile eyâlet sistemi kaldırılarak livâ'nın (sancak) temel idarî bir birim olduğu vilâyet tasîmatı kabul ediliyordu. Yeni nizâmnâme, Fuad Paşa öncülüğünde, daha önce Niş Eyaleti'nde başarılı çalışmaları görülmüş olan Midhat Paşa^[8] ve Ahmed Cevdet^[9]

Paşa'nın da katıldıkları bir kurul tarafından Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'de hazırlanmıştır^[10] Hazırlanan nizâmnâme İmparatorluğun tümünde hemen yürürlüğe konulmamış, pilot bölge olarak Niş, Vidin ve Silistre eyâletlerinin birleştirilmesi ile meydana gelen geniş bir vilâyet oluşturulmuştur. Yeni vilâyet İkinci Ordu'nun görev alanı içerisine giren bölgeyi Edirne dışında içerisine almaktaydı.

Kurulan yeni vilâyetin başına Niş Valisi Midhat Paşa getirilmişti. Tuna Vilayeti'nde Midhat Paşa'nın elde ettiği başarılarla, kısa sürede asayiş sağlanmış, yeni yollar yapılmış, Tuna Nehri üzerinde kurduğu vapur şirketi ile vilâyet ekonomisinde büyük bir canlanma sağlamıştır. Türkiye'deki bankacılığın başlangıcı olarak kabul edilen Memleket Sandıklarını (Menâfi-i Umûmiye Sandıkları) kurmuş, yeni okul, hastane ve fabrikalar açılmıştır. Nizâmnâmenin burada başarılı sonuçlar vermesi üzerine İmparatorluğun Anadolu, Arabistan (Bosna, Erzurum, Edirne, Halep, Trablusgarb) ve diğer bölgelerinde de uygulanmasına karar verilmiş ve 1856-1866 yılları arasında 1864 nizâmnâmesi yürürlüğe konulmuştur.^[11]

1864 Tuna Vilâyeti Nizâmnâmesi ile Osmanlı İmparatorluğu vilâyet, livâ (sancak) kazâ ve karye (köy, kura) olmak üzere yeni idari birimlere ayrılmıştır. Vilâyetin başında vali buunuyordu. Livâda livâ kaymakamı (ka'immakam), kazâda kazâ müdürü, köylerde ise seçimle gelen muhtarlar bulunacaktı. Ayrıca vilâyetin yönetiminde valinin başkanlığında toplanacak olan danışma meclisleri kurulmuştu. *Vilâyet İdâre Meclisi, Livâ İdâre Meclisi, Kazâ İdâre Meclisi* ve köylerde *İhtiyar Meclisleri* oluşturuldu. Vilâyet İdâre Meclisi valinin dışında hakim mektubcu, defterdar, ve hariciye memurlarından oluşuyordu. Ayrıca, müftü, gayrimüslimleri temsilen ruhanî liderleri ve bunların dışında halk tarafından seçilen ikisi müslim, ikisi gayrimüslim üye olmak üzere dört kişi halkı temsilen meclise katılıyordu. Bu meclisler her kademedede aynı şekilde teşkil edilecekti. Meclislerin yanısıra, hukuk, cinayet ve ticaret mahkemeleri de nizâmnâme ile getirilen adalet organları olarak kuruldu.^[12]

Metnini yayınladığımız 1864 Tuna Vilâyeti Nizâmnâmesi, 1856 Islahat Fermanı'nın getirdiği yeni düzenlemeler çerçevesinde ve bu dönemde (1856-1876) ortaya çıkan iç sorunlar ve dış baskılar neticesinde ortaya çıkmış olan bir uygulama olmuştur. 1867'de bazı küçük değişiklikler yapılmışsa da 1871 yılında çıkarılan İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Nizâmnâmesi' ne kadar yürürlükte kalmıştır getirdikleriyle yönetim tarihimizde önemli bir yer işgal etmektedir.

**Tuna vilâyeti Nâmiyla Bu Kerre Teşkil Olunan Dâ'irenin
İdâre-i Umûmiye ve Husûsiyyesine ve Ta'yîn Olunacak**

Me'mûrlarının Suver-i İntihâbiyyeleriyle Vezâ'if-i Dâ'imesine Dâ'ir Nizâmnamedir.

İkinci Ordu-yı Hümâyûn Dâ'ire'sinin Edirne Eyâleti'nden başka mahalleri bir dâ'ire-i mülkiyye i'tibâr olunacak ve bu dâ'ire **Vilâyet-i Tuna** ismiyle yâd olunacaktır.

Birinci Madde: İşbu dâ'irenin idâre-i umûmiyyesi mevâddı âtîde muayyen olan hey'et-i idâreye muhavvel ve bu idâre bir merkezde mukarrerdir.

İkinci Madde: İşbu dâ'ire-i idâre-i merkeziyyenin bulunduğu sancakla beraber yedi livâyâ münkasım olarak her bir sancakda bir kâ'immakamlık idâresi olup re'is-i livâ olan şehir makarr olacaktır.

Üçüncü Madde: Her sancak müteaddid kazâlara münkasım olarak her bir kazâ dahî müdirlikdir. Her kazânın baş kasabası müdir makarrıdır.

Dördüncü Madde: Her kazâ kurâyâ münkasım olup her kariyede aşağıdaki bendlerde beyân olunan vechile bir idâre-i belediyye olacaktır. Bazı kurânın ictimâ'ından hâsıl olan küçük dâ'ireler hasbe'l-mevki müstakil kaza olamayub diğerk bir kazaya ilhakan idâre olunur ve bunlar nâhiye i'tibâr kılınur.

Beşinci Madde: Kasaba ve şehirlerde lâ-ekall elli hane bir mahalle i'tibâr olunub her bir mahalle bir kariye hükmünde bulunacaktır.

(Bâb-ı Evvel)

(İdâre-i Umûmiyye-i Merkeziyye)

(Fasl-ı Evvel)

(İdare-i Mülkiyye)

Altıncı Madde: Vilayetin umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyye ve politikiiyesinin nezâreti ve ahkâm-ı hukûkiyyenin icrâati taraf-ı eşref-i hazret-i padişâhîden mansûb bir vâliye muhavvel olup vâlî-i vilâyet kâffe-i evâmîr-i devletin tenfîzine me'mûr olduğu gibi ta'yin olunan me'zûniyyet hudûdu dâhilinde ahkâm-ı dâhiliyye-i vilâyeti icrâyâ me'mûrdur.

Yedinci Madde: Vilâyetin umûr-ı mâliyye ve hesâbiyyesi vilâyet muhasebecisi ünvânıyla bir mâliye me'mûruna muhavvel olup vilâyetin kâffe-i mesâlih-i maliyyesine merci olarak, kendüsü vâlinin

maiyyetinde olmakla beraber umûr-ı hesâbiyyede Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne karşı doğrudan doğruya mes'ûl olacaktır.

Sekizinci Madde: Umûr-ı mâliyye ve hesâbiyyede vâliye a'id olan vezâ'if ile muhasebeciye a'id olan vezâ'if nizâmnâme-i mahsûs ile ta'yîn olunacak ve vilâyetin umûr-ı hesâbiyyesi muhasebecisinin zîr-i idâresinde olmak Mâliye Nezâret-i Celîlesi tarafından ta'yîn olunan usûlde hareket eylemek üzere bir muhasebe kalemine ihâle kılınacaktır.

Dokuzuncu Madde: Vilâyetin umûr-ı umûmiyye-i tahrîriyyesi vilâyet mektubcusu ünvanıyla taraf-ı devletden mansûb bir me'mura muhavvel olup ve maiyyetinde bir tahrîrat kalemi bulunub dâ'irenin kâffe-i mükatebât-ı resmiyyesi ve evrakının kuyûdunun muhâfazası bu vâsıta ile icrâ kılınacak ve vilâyetde bir matbaa olup mektubculuğun zîr-i idâresinde bulunacaktır.

Onuncu Madde: Ahkâm-ı ahdiyye cereyânına ve umûr-ı hariciyyeye bakmak üzere Nezâret-i Celîle-i Hâriciyye'nin intihabiyle taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr olup hükümet ile ecnebî me'mûrlar beyninde ve anlara müteallik umûrda şifâhen ve tahrîren vasıta-i muhâberât olacaktır.

Onbirinci Madde: Vilâyetde bir umûr-ı nâfia me'mûru olup Umûr-ı Nâfia Nezâret-i Celîlesi'nin intihâbıyla taraf-ı Devlet-i Aliyye'den nasb ve ta'yîn olunacak ve maiyyetinde bulunacak mühendislerle turûk ve maabîr ve ebniyyeye müteallik mevaddın keşf ü müzâkere ve icrasına me'mûr olacaktır.

Onikinci Madde: Ziraate ve teshîl-i idâre-i ticârete ve mahsûlât ve ihrâcât ve idhâlât-ı vilâyetin takdîr ve zabtına bakmak üzere bir me'mûr olup bu dahî Ticâret ve Ziraat Nezâret-i Celîlesi'nin intihâbıyla taraf-ı devletden nasb ve ta'yîn olunacaktır.

Onüçüncü Madde: Vâlînin maiyyetinde bir idare meclisi olup işbu idâre meclisi sûret-i ta'yîni fasl-ı sâni'de beyân olunacak müfettiş-i hükkâm-ı şer'iyeye ve muhasebeci ve mektucu ve hariciye müdiri ve üçü müslim ve üçü gayrimüslim ahâlîden müntehib kimselerden mürekkeb olacak ve meclis-i idârenin riyâseti vâlide olup gıyâbında me'mûrînden kangısı tensîb ve ta'yîn ider ise o vekâlet idecektir.

Ondördüncü Madde: Meclis-i İdâre, umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve hâriciyye ve nâfia ve ziraate da'ir mevaddın icrââtine a'id olan müzâkerâta me'mûr olup umûr-ı hukûkiyyeye müdâhale itmeyecektir ve işbu meclisin usûl-i müzâkerâtı ve kararlarının sûret-i icrâsı nizâmname-i mahsûs ile ta'yîn olunacaktır.

Onbeşinci Madde: Vilâyetin umûr-ı zabtiyyesi umumen vâlî-yi eyâletin emri altında olarak işbu kuvvetin elviye ve kazâya taksîmi ve icâbına göre bir mahalden diğerine nakli vâlînin emrine muhavveldir. Umûmen kuvve-i zabtiyyenin miralay-ı derecesinde alaybeyi ünvânıyla bir büyük zabiti olup işbu zabıt vâlînin emri altında olarak asâkir-i zabtiyyenin nizâmâtını icraya me'mûrdur.

(Fasl-ı Sâni)

(Umûr-ı Hukûkiyye)

Onaltıncı Madde: Dâhil-i vilâyetde bulunan kâffe-i mehâkim-i şer'iyyenin müfettişi ve merkez-i hükümet-i seniyyeye takdîmi lâzım gelen ilâmât ve sâ'ir vesâ'ik-i şer'iyyenin mümeyyizi olmak üzere makam-ı celîl-i fetvânın intihâbıyla taraf-ı eşref-i hilâfet-penâhîden mansûb bir müfettiş-i hükkâm-ı şer'iyye olacaktır.

Onyedinci Madde: Müfettiş-i Hükkâmın mehâkim-i şer'iyye üzerine cârî olacak ahkâm-ı teftîşiyye ve sâ'ir vezâ'ifi taraf-ı meşihat-penâhîden tasdîr olunacak tenbîhnâme ile ta'yîn kılınacaktır.

(Meclis-i Temyîz-i Hukûk)

Onsekizinci Madde: Vilâyetde bir büyük meclis-i temyîz-i hukûk olup derece-i sâniyyede elviye-i temyîz-i hukûk meclislerinin b'ade'l-rû'ye usûlen ve kanûnen istinâfa mecbûr olacakları veyahud eshâb-ı hukûkun kezâlik usûlen ve hukûken istinâf idecekleri dâva-yı hukûkiyyeyi rû'yet ve hükme me'mûr olacaktır.

Ondokuzuncu Madde: Vilâyetin meclis-i temyîz-i hukuku müfettiş-i hükkâmın riyâseti tahtında olarak sûret-i intihâbları beşinci bâbda beyân olunacak olan mümeyyiz nâmıyla üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâdan mürekkep olacak ve işbu meclisde umûr-ı hukûkiyyeye vâkîf taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr-ı mahsûs bulunacaktır.

Yirminci Madde: İşbu meclis-i temyîz-i hukûk evvelen ahâlî-i islâmiyyeye a'id olup mehâkim-i şer'iyyede rû'yeti lâzım gelen ve kezalik ahâlî-i gayrimüslimeye a'id olup idâre-i ruhânîyyelerinde görülen dâva-yı mahsûsadan ve saniyen mecâlis-i cinayâtda tedkîk ve rû'yet olunan dâvalardan ve salisen sarf-ı umur-ı ticarete müteallik olup meclis-i ticaretden rû'yet olunan hususâtdan gayri kanunî ve nizâmî fasl ü hasm olunacak daâvînin rû'yet tedkikine me'mûrdur.

Yirmibirinci Madde: Vilâyetin meclis-i temyîz-i hukukunda fasl ve hükm olunan daâvî, müfettiş-i hükkâmın ve mümeyyizlerin mühürleriyle memhûr mazabata ile valîye arz olunub vâlî-yi taraf-ı

Devlet-i Aliyye'den me'zûn olduğu derecede hükümlerini icrâ ile da'ire-i me'zuniyyetin haricinde olanlarını merkez-i hükümet-i seniyyenin tedkik ve emrine arz idecektir.

(Meclis-i Cinâyet)

Yirmiikinci Madde: Vilâyetde bir meclis-i kebîr-i cinayet olub derece-i saniyyede bulunan elviye cinâyet meclislerinin usûlen ve kanûnen istinâfa mecbûr olacakları veyahud eshâb-ı daâvînin kezalik usûlen ve kanûnen istinâf idecekleri daâvî-i cinâyeti rü'yet ve hükme me'mûr olacaktır.

Yirmiüçüncü Madde: Vilâyetin meclis-i cinâyeti kezalik müfettiş-i hükkâmın riyâseti tahtında olarak sûret-i intihâbları beşinci babda beyân olunacak olan mümeyyiz nâmıyla üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâdan mürekkebe olacaktır ve işbu meclisde umûr-ı kanûniyyeye vâkîf taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr-ı mahsûs bulunacaktır.

Yirmidördüncü Madde: Vilâyetin meclis-i cinâyetinde fasl ve hükm olunan daâvî müfettiş-i hükkâmın ve mümeyyizlerin mühürleriyle memhûr mazbatalar ile vâlîye arz olunub vâlî taraf-ı Devlet-i Aliyye'den me'zûn olduğu derecede hükümleriniz icrâ ile dâ'ire-i me'zuniyyetinin hâricinde olanlarını merkez-i hükümet-i seniyyenin tedkîk ve emrine arz idecektir.

(Meclis-i Ticâret)

Yirmibeşinci madde: Kanûn-ı ticâretin ta'yîn itdiği şekil ve usûlde olmak ve vezâ'if-i mürettibesini kanûn-ı mezkûrun ta'yîn eylediği derecede ifâ eylemek üzere bir re'is-i mahsûs ile müteaddid a'zâdan mürekkebe olarak vilâyetin bir meclis-i ticâreti olacak ve işbu meclis sancaklar meclisi hükümlerini istinâf idecektir.

Yirmialtıncı Madde: Merkez-i vilâyete merbût olan sancağın bir ka'immakamı ve sâ'ir livâlar gibi meclis-i idâre ve meclis-i temyîz-i hukûk ve meclis-i cinâyeti ve meclis-i ticâreti olub işbu meclisler livâ meclislerinin vezâ'ifini ifâ eyledikten başka merkez livâsına merbût kazânın kazâca olan umûr-ı mülkiyye ve hukûkiyyesini dahî rü'yet idecektir. Merkez livâsının ka'immakamı husûsât-ı umûmiyyede vâlî-i eyâlete ianete me'mûrdur.

(Fasl-ı Sâlis)

(Vilâyetin Uimûr-ı Husûsiyyesi)

Yirmiyedinci Madde: Vilâyetde bir Meclis-i Umûmî-i Vilâyet olub beşinci bâbda sûret-i intihâbları ta'yîn olunacağı vechile iki müslim ve iki gayrimüslim olmak üzere her sancakdan intihâb ve irsâl olunacak a'zâdan mürekkeb olacak ve işbu meclisin riyâseti vâlîde ve riyâset-i sanîyyesi me'mûrînden vâlînin ta'yîn ideceği zâtta olacaktır.

Yirmisekizinci Madde: İşbu meclis-i umûmî senede bir def'a makarr-ı vilâyetde ictimâ' idecekdir ve müddet-i ictimâ' ve müzâkerâtı nihayet kırk günü tecavüz itmeyecedir.

Yirmidokuzuncu Madde: Meclis-i Umûmî-i Vilâyet evvelen dâhil-i vilâyetde bulunan turûk-ı sultaniyye ve kazâ ve kurada bulunan turûk-ı husûsiyyenin tesviyye ve muhâfazası ve bu husûslarda elviye ve kazâ ahâlîsinin müsted'iyâtının tedkîk ve müzâkeresi sâniyen muhâfaza-ı turûka da'ir husûsâtın mütalaası sâlisen umûr-ı ziraat ve ticâretin tevsii ve teshîline da'ir keyfiyyâtın müzâkeresi râbian elviye ve kazâ ve kura virgülerinin t'adîl ve tesviyyesine da'ir hususâtın mütalaası maddelerine me'mûrdur.

Otuzuncu Madde: Her sancakdan gelecek me'mûrlar ol sancağın umûmen ve her kazânın husûsen arz idecekleri müsted'iyâtı meclis-i vilâyete tebliğ me'mûr olub teblîgatlarını kable'l-ifâ vâlîye arz ile her kangı maddenin meclisde müzâkeresini vâlî emr ider ise anın mevk'i-îmüzâkereye konulması lâzım geleceği gibi menâfi-i umûmiyye-i vilâyete a'id olub vâlî tarafından doğrudan doğruya ortaya konulan mevadd müzâkere olunacaktır.Meclis-i Umûmî yalnız beyân-ı re'ye me'mûr olub bunun icrââtı hükümet-i seniyyeye a'id olacağından, meclis-i umumînin müzâkeresine me'mûr olduğu husûsâtın kararını mutazammın olan mazbatalar vâlî tarafından merkezî hükümet-i seniyyeye arz ve tebliğ olunub müteallik buyurulacak emr ve irâde-i seniyye üzerine mevk'i-i icrâya konulacaktır.

(Bâb-ı Sâni)

(İdâre-i Umûr-ı Livâ'iyye)

(Fasl-ı Evvel)

(Umûr-ı Mülkiyye)

Otuzbirinci Madde: Her sancakda oranın idâre-i umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyyesinin nâzırı ve mercii olmak üzere irâde-i seniyye-i cenâb-ı şâhâne ile mansûb bir livâ ka'immakamı olub sancakca cereyân idecek kâffe-i evâmîr-i devletin vilâyet tarafından alınacak vesâyâ ve tenbîhâtın tenfîzine me'mûr olduğu gibi ta'yîn olunan me'zûniyyet hudûdu dâhilinde ahkâm-ı dâhiliyye-i livâyı icrâya me'mûrdur.

Otuzikinci Madde: Sancağın umûr-ı maliyye ve hesâbiyyesi Mal Müdürü nâm ve ünvanıyla vilâyet muhâsebecisi merc'î olmak ve Mâliye Nezâret-i Celîlesi'nin intihâbıyla taraf-ı devletden nasb olunmak üzere bir me'mûra muhavveldir.

Otuzüçüncü Madde: Umûr-ı mâliyye ve hesâbiyyede ka'immakama a'id olan vezâ'if ile mal müdirine a'id olan vezâ'if nizâm-nâme-i mahsûs ile ta'yîn olunacak ve livânın umûr-ı hesâbiyyesi mal müdirinin zîr-i idâresinde olmak ve vilâyet muhâsebecisi tarafından tesviye kılınan usûlde hareket eylemek üzere bir mal kalemine ihale kılınacaktır.

Otuzdördüncü Madde: Livânın umûr-ı tahrîriyyesi Livâ Tahrîrât Müdürü nâmıyla taraf-ı devletden mansûb bir me'mûra muhavvel olup ve maiyyetinde bir tahrîrât kalemi bulunub livânın kâffe-i mükâtebât-ı resmiyyesi ve evrâkının ve kuyûdunun muhâfazası bu vasıta ile icrâ kılınacaktır.

Otuzbeşinci Madde: Ka'immakam-ı lîvâ maiyyetinde bir idâre meclisi olup makarr-ı ka'immakamî olan kazânın hakimi ve müftî-i belde ve ahâlî-i gayrimüslimenin ruhânileri ve mal ve tahrîrât müdirleri ve üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâ-yı dâ'imîden mürekkeb olacaktır ve meclis-i idarenin riyâseti ka'immakamda olup gıyâbında ka'immakam her kangısını ta'yîn ve tensîb ider ise o vekâlet idecektir.

Otuzaltıncı Madde: Meclis-i İdâre umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyye ve tahsîliyye ve nâfia ve muaccelât ve tapu ve ziraate da'ir mevaddın icrââtına a'id olan umûra me'mûr olup umûr-ı hukûkiyyeye müdâhale itmeyecektir ve işbu meclisin usûl-ı müzâkeratı ve kararlarının sûret-i icrâsı nizâm-nâme-i mahsûs ile ta'yîn olunacaktır.

Otuzyedinci Madde: Merkez-i lîvâyâ merbût olan kazânın bir müdiri olup daâvîsi lîvâ meclislerinde rü'yet olunur müdir hem kazanın umûr-ı mülkiyyesine me'mûr olacak ve hemde ka'immakama umûr-ı umûmiyyede iane idüb ünvanı ka'immakam muavini olacaktır.

Otuzsekizinci Madde: Sancakda bulunacak zabtiye fırkasının âmiri lîvâ ka'immakamı olup vâlîden alacağı emre göre bunları kazâlara taksîm ve ikame eyleyeceği misüllü lede'l-hâce bir kazâdan diğer kazâyâ asâkir-i zabtiyyenin sevk ve ikamesine muktedir olacaktır. Sancakda bulunan kuvve-i zabtiyyenin en büyük zâbiti livâ zabtiyyesinin âmiri olup zabtiye nizâm-nâmesine tevfiқан livâ ka'immakamının emri ayında olarak hareket idecektir.

(Fasl-ı Sâni)

(İdâre-i Livânın Umûr-ı Hukûkiyyesi)

Otuzdokuzuncu Madde: Her livâda bir hâkim olub nizâmî ve kanûnî rü'yet olunan daâvîden gayri mahkeme-i şer'iyyeye a'id olan davâların fasl ü hükmüne me'mûrdur. Hâkim-i livâ makam-ı celîl-i fetvânın intihâbı üzerine bâ-irâde-i seniyye-i şâhâne taraf-ı hilâfet-penâhîden nasb ve ta'yîn olunur.

Kırkinci Madde: Re'is-i Livâda bir meclis-i temyîz-i hukûk olub bu meclis nizâmen kazâ temyîz-i hukûk meclislerinin rü'yet idemeyeceği veyahud kazâ temyîz-i hukûk meclislerine bade'l-rü'ye eshâbının istinâf idecekleri daâvîyi rü'yet idecekdir.

Kırkbirinci Madde: Re'is-i sancağın meclis-i temyîz-i hukûku hâkimin riyâseti tahtında olarak sûret-i intihâbları beşinci bâbda beyân olunacak olan mümeyyiz nâmıyla üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâdan mürekkeb olacaktır vie işbu meclisde umûr-ı hukûkiyyeye vâkîf taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr-ı mahsûs bulunacaktır.

Kırkikinci Madde: İşbu meclis-i temyîz-i hukûk evvelen ahâlî-i islâmiyyeye a'id olub mehâkim-i şer'iyyede rü'yeti lâzım gelen ve kezalik ahâlî-i gayrimüslimeye a'id olub idâre-i ruhâniyelerinde görülen daâvî-i mahsûsadan ve sâniyen mecâlis-i cinâyâtda tedkîk ve rü'yet olunan dâvalardan ve sâlisen sırf umûr-ı ticârete müteallik olub mecâlîs-i ticâretde rü'yet olunan husûsatdan gayri kanunî ve nizâmî fasl ü hasm olunacak daâvînin rü'yet ve tedkîkine me'mûrdur.

Kırküçüncü Madde: Livânın meclis-i temyîz-i hukûkunda fasl ve hükm olunan daâvî hâkimin mümeyyizlerin mühürleriyle memhûr mazbata ile ka'immakama arz olunub, ka'imakam taraf-ı Devlet-i Aliyye'den me'zûn olduğu derecede hükümlerini icrâ ile da'ire-i me'zûniyyetinin hâricinde olanlarını merkez-i vilâyetin tedkîkine arz idecekdir.

Kırkaltıncı Madde: Kanûn-ı Ticâret'in ta'yîn itdiği şekil ve usûlde olmak ve vezâ'if-i mürettebesini kanûn-ı mezkûrun tahdîd ettiği derecede ifâ eylemek üzere bir re'is-i mahsûs ile müteaddid a'zâdan mürekkeb olarak livânın bir meclis-i ticâreti olacaktır.

(Bâb-ı Sâlis)

(İdâre-i Umûr-ı Kazâ)

(Fasl-ı Evvel)

(Umûr-ı Mülkiyye)

Kırkyedinci Madde: Her kazâdan umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyyeye bakmak üzere taraf-ı devletden mansûb bir müdir olup bunun birinci derecede mercii livâ ka'immakamı olacaktır. Kâffe-i evâmîr-i devletin vilâyet ve livâ tarafından olan tenbîhâtın tenfîzine me'mûr olduğu gibi ta'yîn olunan me'zûniyyet hudûdu dâhilinde ahkâm-ı dâhileyye-i kazâyı icrâya me'mûrdur.

Kırksevizinci Madde: Kazânın umûr-ı mâliyyesi ya'ni varidât-ı devletin tahsîli ile merkez-i livâyâ irsâli ve masarifât-ı mukannenenin ifâsı müdirin vazîfesindedir.

Kırkdokuzuncu Madde: Kazâdan gerek umûr-ı hesâbiyye ve gerek umûr-ı tahrîriyyeye bakmak üzere bir ve icâbına göre iki nefer kazâ kâtibi olacaktır.

Ellinci Madde: Müdir-i kazâ maiyyetinde bir idâre meclisi olup müdirlerin makarrı olan kazânın hâkimi ve müfti-i belde ve ahâlî-i gayrimüslimenin re'is-i ruhânîleri ve kazâ kâtibi ve dört nefer a'zâ işbu meclis-i idârenin a'zâsı olacak ve riyâseti müdirde bulunacaktır.

Ellibirinci Madde: Madde-i ânifede mezkûr dört nefer a'zânın ikisi müslim ve ikisi gayrimüslim olmak üzere beşinci bâbda beyân olunan ka'ideyetatbîkan intihâb olunacaktır.

Ellikinci Madde: İşbu meclis-i idâre kazâca umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyye ve tahsîliyye ve nâfia ve tapu ve ziraate da'ir mevâddın icrââtine a'id olan umûra me'mûr olup umûr-ı hukûkiyyeye müdahale itmeyecektir ve bu meclisin usûl-i müzâkeratı ve kararlarının sûret-i icrası nizâmnâme-i mahsûs ile ta'yîn olunacaktır.

Ellüçüncü Madde: Kazâda bulunacak zabtiye askerinin âmiri müdir-ikazâ olup sancak ka'immakamından alacağı emre ve zabtiye nizâmnâmesinde münderic usûle tevfikân bunları istihdâm idecektir.

(Fasl-ı Sâni)

(Kazânın Umûr-ı Hukûkiyyesi)

Ellidördüncü Madde: Her kazâda bir hâkim olup nizâmî ve kanûnî rü'yet olunan daâvîden gayrı mahkeme-i şer'iyeye a'id olan davâların fasl u hükmüne me'mûrdur. Hâkim-i kazâ makam-ı celîl-i fetvânın intihâbı üzerine taraf-ı eşref-i hilâfet-penâhîden nasb ve ta'yîn olunur.

Ellibeşinci Madde: Her re'is-i kazâda bir meclis-i daâvî olup işbu meclis hâkim-i kazanın riyâseti tahtında olmak üzere mümeyyiz nâmıyla ikisi müslim ve ikisi fayrimüslim dört a'zadan mürekkebe

olacaktır ve bunlar beşinci babda mestûr olan nizâma tatbîkan intihâb olunacaklardır.

Ellialtıncı Madde: İşbu meclis-i daâvî evvelen ahâlî-i islâmiyyeye a'îd olub mehâkim-i şer'iyede rü'yeti lâzım gelen ve kezalik ahâlî-i gayrimüslimeye a'îd olub idâre-i ruhâniyyelerinde görülen daâvî-i mahsûsadan ve sâniyen umûr-ı cinâyete da'ir olarak cinâyet meclislerinde tedkîk ve rü'yeti iktizâ iden husûsatdan ve sâlisen sırf umûr-ı ticârete müteallik olub livâ ticâret meclislerinde görülecek olan daâvîden mâ'ada kanûni ve nezâmî fasl ü hasm olunacak davâların ve cünha ve kabahat derecesinde olub me'zûniyyeti da'iresinde bulunan husûsât-ı kanûniyyenin rü'yet ve tedkîkine me'zûndur.

Elliyedinci Madde: Meclis-i Daâvîde fasl ve hükm olunan daâvî hâkim-i kazânın ve mümeyyizlerin mührüyle memhûr mazbata ile müdire bildürülüb müdir dahî me'zûn olduğu derecede hükümlerini icrâ ile da'ire-i me'zûniyyetinin hâricinde olanlarını ka'immakama arz idecektir.

(Bâb-ı Râbi')

(İdâre-i Umûr-ı Kurâ)

Ellisekizinci Madde: Her karyede her sınıf ahâlî için beşinci bâbda beyân olunan usûle tevfi'kan kendülerinin intihâbıyla ikişer muhtar olacaktır. Fakat bir karyede bir sınıf ahâlî yirmi haneden dûn (az) ise ol sınıfın yalnız bir nefer muhtarı olacaktır.

Ellidokuzuncu Madde: Karye muhtarânı b'ade'l-intihâb kazâ müdirine bildirilerek anın emriyle ta'yîn olunur.

Altmışınıcı Madde: Her karyede her sınıfın muhtarânı tahsîl-i emvâl işinde ve husûsât-ı sa'irede hükümetin vasıta-i icrâiyyesi olub her karyece her sınıfa a'îd olan umûr-ı belediyye dahî bunlara a'iddir.

Altmışbirinci Madde: Her karyede bekçi ve korucu ve sa'ir nâm ile karye zabıtası işinde bulunan adamların idâresi karye muhtarlarına a'îd olub bunlar için yapılacak nizamât-ı mahsûsaya göre hareket iderler.

Altmışikinci Madde: Her karyede her sınıf ahâlî için en ziyâde on iki kişiden ve en aşağı üçneferden ibâret birihtiyar meclisi olacaktır. İşbu a'zanın sûret-i intihâbları beşinci bâbda ta'yîn olunan ka'ideye tevfi'kan icrâ kılınacaktır ve her karyede ahâlî-i islâmiyyenin imamları ve ahâlî-i gayrimüslimenin re'is-i ruhânîleri kendü sınıflarının ihtiyar meclislerinin a'zâ-yı tabi'iyyesinden olacaktır.

Altmışüçüncü Madde: İhtiyar meclisleri a'îd oldukları sınıf-ı ahâlinin hisse-i virgülerinin usûlü üzere emr-i tevzî'ine nezarete ve karyece tahâret ve nezâfete ve teshîl-i ziraate müeallik husûsâtı müzakereye ve kanûnun ta'yîn itdiği derecede sulhen tesviyye olunur daâvî ve münâzaât-ı cüz'iyenin rü'yetiyle sulhen tesviyyeye me'zûndur.

Altmışdördüncü Madde: Bir karyenin umûr-ı belediyyeye ve ziraate a'îd husûsâtından umûma dokunur bir madde olub da ahâlî-i karye sunûf-ı muhtelifeden mürekkeb ise her sınıfın ihtiyar meclisleri birleşerek müzâkere iderler. İhtiyar meclislerinin rü'yete me'zûn oldukları daâvî-i sulhiyye sınıfları muhtelif ahâliye müteallik ve müddea veya müddea-aleyhin mensûb oldukları ihtiyar meclislerinin a'zasından en ziyâde on iki ve en aşağı altı a'zâ ictima' iderek tesviyye ve rü'yet iderler. Meclis-i sulhda bulunacak a'zâ müddea veya müddea-aleyhin mensûb oldukları sınıfdan aded-i müsâvîde olacaktır.Ya'ni müddeanın sınıfından kaç a'zâ bulunacak ise müddea-aleyhin mensûb olduğu sınıfdan dahî ol kadar a'zâ bulacaktır ve da'ima muhtarların en müsinni (yaşlısı) ihtiyar meclislerine riyâset idecektir.

Altmışbeşinci Madde: Muhtarânın yeddlerine (ellerine) gerek hükümetce vasıta-i icrâ olacakları mevadda ve gerek karyeye da'ir umûr-ı dâhiliyyeye da'ir ta'lîmat virilecektir. Ve muhtarânın umûr-ı mâliyyeye da'ir muamelelerine sınıflarında bulunan ahâlî mütekeffil ve zâmin olacaklardır.

Altmışaltıncı Madde: Muhtarlar hükümetce bir kabahati zuhûr ider ise azl olunacağı misüllü ihtiyar meclisleri tarafından taleb vukû'uyla dahî azl olunabilirler.

(Bâb-ı Hâmis)

(Fasl-ı Evvel)

(Kurada Cereyân İden Usûl-i İntihâbiyye)

Altmışyedinci Madde: Her karyenin on sekiz yaşından yukarı ve karyede eshâb-ı alâkadan ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olan ve lâ-ekall doğrudan doruya senevî devlete elli guruş virgü viren her bir sınıf ahâlîsi senede bir def'a karyesinde ictima' iderek sınıfları muhtarlarıyla ihtiyar meclisleri a'zâsını intihâb iderler.

Altmışsekizinci Madde: Muhtar ve ihtiyar meclisi a'zâsı kezalik eshâb-ı alâkadan ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olub lâ-ekall otuz beş yaşında bulunan ve doğrudan doğruya lâ-ekall senevî devlete yüz guruş virgü viren kimseden olması mukarrerdir.

Altmışdokuzuncu Madde: Beher sene karyede intihâb olunan muhtar ve ihtiyar meclisi a'zâsının sûret-i intihâbları intihâb etmiş olan a'zânın mühür veya işaretleriyle bâ-varaka müdir-i kazâya beyân ve teblîğ olunacaktır.

Yetmişinci Madde: Karye muhtar ve ihtiyar meclisleri a'zâsı bir sene için intihâb olunacaklar ise de ale'd-devam tekrar intihâbları ca'iz olacaktır. Muhtarlardan birinin altmış altıncı maddede muharrer olan sûretlerin biriyle azli lâzım gelüb de veyahud vefat idüb de yeri münhal kaldıkda o ihtiyar meclisleri a'zâsından fevt olanlar oldukda karyece intihâba selahiyyeti olanlar fevkalade olarak ictima' ile usûlü üzere diğerini intihâb iderler.

(Fasl-ı Sâni)

(Kazâda Olan Usûl-i İntihâbiyye)

Yetmişbirinci Madde: İki senede bir kere kazâda müdir ve hâkim ve müfti ve hâkim ve ahâlî-i gayrimüslimenin her sınıfından re'is-i ruhânîleri ve kazâ kâtiblerinden mürekkeb bir cem'iyet tefrîk yapılub işbu cim'iyette gerek re'is-i kazâ ahâlisinden olsun ve gerek kurada mütemekkin bulunsun senevî lâ-ekall yüz elli guruş virgü viren tebaa-i Devlet-i Aliyye'den ve otuz yaşını mütecaviz kimselerden olmak ve mümkün olduğu mertebe okur yazar olanlar tercih kılınmak üzere evvelen a'zâlık için intihâb olunacak kesân adedinin üç misline müsavî olarak nisfi müslim ve nisfi gayrimüslim olmak ve gayrimüslim sınıfı dahî ol kazâda bulunan gayrimüslim mütenevvi' ise onların sınıfları beyninde taksîm kılınmak üzere ilk senede on iki ve sonralarında altışar kimse ve sâniyen meclis-i daâvî için intihâb olunacak kesânın adedinin üç misline müsavî olarak nisfi müslim ve nisfi gayrimüslim olmak ve gayrimüslim sınıfı dahî ol kazâda bulunan gayrimüslim mütenevvi' ise onların sınıfları beyninde taksîm kılınmak üzere ilk senede on iki ve sonraları altışar kimse tefrîk olunacaktır.

Yetmişikinci Madde: Bend-i sâbıkda ta'yîn olunan sûretlerle tefrîk olunacak kimselerin esâmisi işbu nizâmnâmeğe merbût olan nizâmnâmesine tatbîkan yapılacak varaka-i matbua bâlâsına tahrîr ve zeylinde muharrer ilm ü haber ibâresi zîri kazâ mührüyle temhîr olunarak her bir karyeye irsâl olunacaktır. İşbu varaka karyeye geldikde ihtiyar meclislerinin ictimâıyla yapılacak umûm meclisinde kiraat olunarak kazâda tefrîk olunacak zevâtdan a'zâ ve mümeyyiz olacakların adedlerinin iki misline müsavî kimseleri ya'ni bu vechile tefrîk olunub intihâba arz olunan on iki adamın içinden sekiz neferi bi't-temyîz ilm ü haber zeyline b'ade't-tahrîr zîrde olan ibâreyi temhîr ile kazâya göndereceklerdir.

Yetmişüçüncü Madde: İşbu ilm ü haberlerden başka kazâda icrâ olunacak tefrîk için ol meclisde bulunan kesânın bir mazbata yapub bi't-temhîr meclis-i idârede hıfz idileceği misüllü karyede yapılacak usûl-i intihâbiyyeyi mübeyyen bir mazbata tanzîm ile zîri ihtiyar meclisleri a'zâsı taraflarından bi't-temhîr meclisde hıfz idilecektir.

Yetmişdördüncü Madde: Kuranın intihâb varakaları kazâyâ geldikde tefrik cem'iyetinde bulunmuş olan zevât ictima' ile hazır oldukları halde kazâ kâtibi ma'rifetiyle kuranın intihâb varakaları rü'yet olunarak mukaddem tefrîk olunmuş olan a'zânın her sınıfından ârâ-yı kurada ekalliyetde bulunmuş olan bir sülüsü çıkarılarak bu halde ekseriyyeti câm'î olan bâkiyyesi hükümetin intihâb ideceği kimselerin iki misline müsâvî olacağı cihetle bunlar için bir mazbata yapılarak ka'immakam-ı livâyâya göndereceklerdirve her karye bir re'y i'tibâr olunub en ziyâde karar re'yini kazanmışolan ekseriyyet kazanmış olur.

Yetmişbeşinci Madde: Kazâların intihâbı livâyâya vâsıl oldukda ka'immakam-ı livâ kazânın intihâb itmiş olduğu kimselerin içinden münâsib gördüklerini meclis-i idâre a'zâlığına ve meclis-i daâvî mümeyyizliğine ta'yîn ider. İşbu intihâb ve ta'yîn maddesinde ka'immakamın idâre-i livâ meclisine müracaat itmesi re'yine muhavveldir.

Yetmişaltıncı Madde: Ka'immakam-ı livâ tarafından intihâb ve ta'yîn olunacak idare meclisi a'zâsı ve mümeyyizlerin me'mûriyyetlerini mübeyyen birer buyruldu yazılıb kendülere virilmek üzere müdirleri tarafından irsâl olunacaktır.

(Fasl-ı Sâlis)

(Livâda Olan Usûl-i İntihâbiyye)

Yetmişyedinci Madde: Her livâda ka'immakam ve hâkim-i livâ ve mal müdiri ve re'is-i livâ olan şehirde bulunan müfti ve sunûf-ı gayrimüslimenin rü'esâ-yı ruhânîleri ve tahrîrât kâtibinden mürekkeb bir Cem'iyet-i Tefrik yapılub livâda üç müslim ve üç gayrimüslimden ta'yîn olunacak altı kimsenin sınıfına göre üçer misli olmak üzere re'is-i livâdan ve gerek mülhak kazâlar ahâlîsinden olsun on sekiz kişi tefrîk olunub ve temyîz-i hukûk meclisi için dahî yine bu ka'ideye tatbîk ile tensîb olunacak zatlar ayrılıb kazâ intihâbında ittihaz olunan usûle tatbîkan matbu' varaka ile kazalara gönderilerek her kazânın meclis-i idâresi ile meclis-i daâvîsi bi'l-ictima' bunlardan livâda a'zâ ve mümeyyiz olacakların adedleri iki misline müsâvî zevâtın intihâb ile intihâb varakasının zeyline tahrîr ve cümle tarafından temhîr ile livâyâya gönderilecektir.

Yetmişsekizinci Madde: Kazânın intihâb varakaları re'is-i livâyâ geldikte tefrîk cem'iyetinde bulunmuş olan zevât ictima' ile hâzır oldukları halde tahrîrât kâtibi ma'rifetiyle kazâların intihâb varakaları rûyet olunarak mukaddem tefrîk olunmuş olan a'zânın her sınıfından ârâ-yı kazâda ekalliyyetde bulunmuş olan bir sülûsü çıkarılarak bu halde ekseriyyeti câmi olan mâ-bâkiyesi hükümetin intihâb ideceği kimselerin iki misline müsâvi olacağı cihetle bunlar için bir mazbata yapılarak vâlîye gönderilecektir. Her kazâ bir re'y i'tibâr olunub en ziyâde kaza re'yini kazanmış olan ekseriyyet kazanmış olur.

Yetmişdokuzuncu Madde: Kazâların intihâbı livâdan merkez-i vilâyete vasıl oldukda vâlî işbu intihâb olunan kimselerin içinden münâsib gördüklerini a'zâlık ve meclis-i temyîz mümeyyizliğine ta'yîn ider işbu intihâb ve ta'yîn maddesinde vâlînin meclis-i idâre-i merkeziyyeye mürâcaat itmesi re'yine muhavveldir.

Sekseninci Madde: İntihâb ve ta'yîn olunacak a'zâ ve mümeyyizlerin me'mûriyyetlerini mübeyyen vâlî tarafından birer buyruldu yazılıb kendülere virilmek üzere ka'immakamlar tarafına irsâl olunacaklardır.

(Dördüncü Fasl)

(Merkez-i Vilâyet İçün Olan Usûl-i İntihâbiyye)

Seksenbirinci Madde: Merkez-i vilâyetde meclis-i idârenin a'zâ-yı tabiiyyesi olan müfettiş-i hükkâm ve muhasebece ve mektubcu ve meclis-i hukûk ve meclis-i cinâyetde bulunan daâvî me'mûrları ve merkez-i vilâyetde bulunan müfte ve kadı ve milel-i gayrimüslime rû'esâ-yı ruhânîyyeleri, vâlînin riyâseti tahtında olarak bir meclis-i tefrîk teşkîliyle orada gerek merkez-i vilâyet merkez-i livâ olan şehirler ve gerek re'is-i livâ olan kasabalar ahâlisinden olub tebaa-i Devlet-i Aliyye'den ve senevî lâ-ekall beş yüz gurusu doğrudan doğruya devlete virgü viren ve vilayetce erbâb-ı temyîz ve i'tibârdan olan okur yazar kimselerden yine a'zâ ve mümeyyizlerin adedlerinin üç misline müsâvî olarak zâtların intihâb ile re'is-i livâlara irsâl olunub livâ ve kazâ, a'zâ ve mümeyyizlerinin usûl-i intihâblarına tatbîkan livâlarda tefrîk olunacak zevâtların mazbataları merkez-i vilâyete vurûdlarında vâlî tarafından nisbet-i mukarreresine tatbîkan intihâb olunacak zatların esâmîsi Bâb-i Âlî'ye arz ve inhâ ile bunların me'mûriyyetleri makam-ı sadâretten yazılacaktahrîrât ile tasdîk kılınacaktır.

Seksenikinci Madde: Beher sene merkez-i vilâyetde ictimâ'î mukarrer olan meclis-i umûmî için meclis-i mezkûrun zaman-ı ictimâ'îndan birmah mukaddem (bir ay önce) her livânın hâvî olduğu her bir kazânın dört nefer a'zâsı merkez-i livâda ictimâ' ile gerek

merkez-i livâ ve gerek re'is-i kazâ sekencesinden a'zâlık şerâ'itini (şartlarını) hâ'iz olan kimselerden üç kişi intihâb idecekler ve bunlar ka'immakamın inhâsıyla merkez-i vilâyete irsâl olunacaklardır. Meclis-i umûmîyi intihâb itmek için kazâlardan gelecek a'zâ her bir kazânın turûk ve maabîr ve teshîl-i ziraat ve ticârete ve husûsât-ı sa'ireye da'ir meclis-i umûmîde müzakere olunabilecek kazâ istid'âlarını intihâb olunacak meclis-i umûmî a'zasına itâ ve teslîm ve o vasıta ile vâlî-i vilayete takdîm ideceklerdir.

(Madde-i Mahsûsa)

İdâre meclisi a'zâsı ve daâvî ve temyîz-i hukûk ve cinâyet meclisleri mümeyyizlerinin iki senede bir nısfı tebdîl olunub yerine çıkanlar dahî be-tekrar intihâb olunabilmesi câ'iz olmak şartıyla beher sene nısf-ı a'zâ hakkında yeniden emr-i intihâb icrâ olunacaktır. Fakat meclis-i umûmî a'zâsı sene-i sâbıkada olanlar be-tekrar intihâb olunabilmek şartıyla beher sene cümlesi yeniden intihâb olunacaktır.

Fî 7 Cemade'l-ahir sene 1281 (8 Ekim 1864)

[1] Tanzimat Fermanı hakkında başlıca şu eserlere bkz.: Eren, Cevat, "Tanzimat", **İ.A.**, (İstanbul, 1977) ss. 709-765. Gözübüyük, Ş., Kili, S., **Türk Anayasa Metinleri 1839-1980**, Ankara, 1982, s. 3-6. Abdurrahman Şeref Efendi, **Tarih Musahabeleri**, (Yay.: E. Koray), Ankara, 1985, ss. 40-60. Karal, Enver Z., **Osmanlı Tarihi**, 2. bsk., cV, Ankara, 1983. İnalçık, Halil, "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayûnu", **Bellekten**, XXVIII/112, (Ankara, 1964), ss. 603-622.

[2] Kırım Savaşı için bkz.: Shaw, Stanford, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, c II, İstanbul, 1983, s. 173-181.

[3] Islahat Fermanı hakkında ayrıntılı bilgi ve Fermanın metni için dipnot 1'deki kaynaklara bakınız.

[4] Ortaylı, İlber, **Tanzimatdan Sonra Mahalli İdareler**, Ankara, 1974, ss. 33-35. Çadırcı, Musa, **Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları**, Ankara, 1991, ss. 249-253.

[5] Gökbilgin, Tayyib, "1840'dan 1861'e Kadar Cebel-i Lübnan Meselesi Ve Dürziler", **Bellekten**, X, (Ankara, 1946), ss. 641-703. Shaw, **a.g.e.**, ss. 172-173.

[6] Ortaylı, **a.g.e.**, s. 39. Çadırcı, **a.g.e.**, s. 250.

[7] Nizâm-nâme'nin orijinal metni için bkz.: **Takvim-i Vekayi**, def'a 773, (7 Cemaziyelevvel 1281/8 Ekim 1864). Ayrıca Bkz **Düstür**, Def'a-i Sâniye, İstanbul, Matbaa-i Âmiri, 1282, ss. 517-554.

[8] Ali Haydar Midhat, **Midhat Paşa, Hayat-ı Siyasiyesi, Hidemâti, Menfâ Hayatı, Tabsıra-ı İbret**, I, İstanbul Hilâl Matbaası, 1325, ss. 23-54 'de Midhat Paşa'nın Tuna Vilâyeti'ndeki çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

[9] Cevdet Paşa, **Tezakir-i Cevdet**, 21-39, Ankara, 1986, s. 200-201. Ahmed Lütfi Efendi, **Vak'a-nüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi**, (Yay.: Münir Aktepe), c. X, Ankara, 1988, ss. 126-127.

[10] Seyitdanlıoğlu, Mehmet, **Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868)**, Ankara, 1994, s. 55.

[11] Mithad Paşa'nın Tuna Vilâyeti'ndeki uygulamaları için bkz. Ali Haydar Midhat, **a.g.e.**, ss. 23-54. Midhat Paşa'nın hayatı hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz.: **Uluslararası Midhat Paşa Semineri, Bildiriler ve Tartışmalar Edirne, 8-10 Mayıs 1984**, Ankara, TTK yayını, 1986.

[12] Osmanlı Eyâlet Yönetiminde yapılan değişiklikler hakkında başlıca şu eserlere bakılabilir: Tönük, Vecihi, **Türkiye'de İdare Teşkilâtının Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, Ankara, 1945. Çadırcı, Musa, **a.g.e.** Çadırcı, Musa, "Tanzimat Döneminde Türkiye'de Yönetim", **Bellekten**, LII/203, (Ankara, 1988) ss. 601-626. Çadırcı, Musa, "Osmanlı İmparatorluğunda Sancaklarda Meclislerin Oluşturulması 1840-1864", **Yusuf Hikmet Bayur Armağanı**, Ankara, 1985, ss. 257-277. Çadırcı, Musa, "Türkiye'de Kaza Yönetimi 1840-1876", **Bellekten**, LIII/206, (Ankara, 1989), ss. 237-257. Ortaylı, İlber, **a.g.e.** Ortaylı, İlber, **Türkiye İdare Tarihi**, Ankara, 1979. Ayrıca Orta-Doğu'da Tanzimat'ın uygulanması hakkında şu esere bakılmalıdır: Kushner, David (ed.), **Palestine in the Late Ottoman Period, Political, Social and Economic Transformation**, Jerusalem,

1986. Anadolu'nun idari yapısında değişmeler hakkında bkz.:Baykara, Tuncer, **Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I, Anadolu'nun İdari Taksimatı**,Ankara, 1988.